

Юзікова Н.С., к.ю.н., доцент,
Дніпропетровський національний
університет ім. Олеса Гончара,
м. Дніпропетровськ, Україна

ДОМІНУЮЧА РОЛЬ ІНСТИТУТУ РЕЛІГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ТА ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК

Визначальною рисою науково-теоретичних та практичних досліджень, що стосуються розвитку суспільства, правового становища дитини, ставлення до відхилень у поведінці дитини тощо, є звернення до історичних пам'яток минулих століть.

Своїм високим рівнем історико-правової думки держава та науковці сучасності завдячують плеяді видатних вчених О. Кістяківського, І. Теличенка, Н. Таганцева, М. Василенка та ін. Історико-правову спадщину досліджень окремих першоджерел та їх вплив на сучасний процес державотворення становлять праці Ю.Шемшученка, О.Костенка, О.Кваші, О.Богдановського, О.Чистякова та ін.

Аналізуючи правове становище дитини та ставлення суспільства до неприйнятних і злочинних проявів у поведінці неповнолітніх у історичному контексті слід відмітити роль і значення соціального інституту релігії у процесі соціалізації дитини та відповідних умов виховання.

Необхідно відмітити домінуючу роль соціального інституту релігії не тільки у процесі виховання дитини, а й у цілому у житті суспільства. Одне з перших письмових відображень духовного впливу можна знайти у «Поученні Володимира Мономаха дітям». Ця пам'ятка містить три головні правила поведінки, що стосуються людини-християнина і особливо, князя-християнина, які Володимир Мономах наставляв своїм дітям. Перша, відображує ставлення людини до Бога, друга – відносини між владою та підданими, і третя – ставлення людини до самого себе, а відповідно й до інших людей. Мономах своє поучення починає зі слів: «Страх имейте Божий в сердце, и милостыню творите неоскудную, потому, что здесь начало всякому добру». Далі він звертає увагу дітей своїх-князів на таке: «...тремя добрыми делами побеждается враг наш дьявол: покаянием, слезами и милостынею; Бога ради, не ленитесь, дети мои, не забывайте этих трех дел; ведь они не тяжки; это не одиночество, не черничество, не голод, которые терпят некоторые добродетельные люди; таким малым делом можете вы получить милость Божию... Старых чти как отцев, молодых как братию» [1, 67–75].

На підтвердження авторитетної ролі церкви у суспільному житті свідчить думка професора О.Рейца, який стверджував, що батьківська влада не була визначена Цивільними законами, тому що належала до духовного відомства. Віра суворо підтримувала повагу до батьків і виконання дитячих обов'язків [2, с. 205].

Про визначальну роль інституту релігії говорять артикули Військового статуту Петра I 26 квітня 1715 р.: розділ I «Про страх Божій» та розділ II «Про службу Божу і про священників» [3, с. 752–755]; артикули Права, за якими судиться малоросійський народ: розділ II «Про честь Божую», розділ III «Про вищу честь та владу монаршу» [4, с. 39–44].

Крім того у історичних пам'ятках міститься вказівка на пом'якшення покарання неповнолітнім за чародійство або передачу для духовного наставництва [4, с. 41–42].

Спостерігається збереження ролі інституту релігії у суспільстві й у більш пізніх пам'ятках. В Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р. передбачено кримінальну відповідальність за злочини проти християнської віри (ст. 182–240 Розділ Про злочини проти віри та про порушення постанов, що її охороняють). Поряд з покаранням за злочини проти віри та постанов церкви, дорослих осіб було передбачено, з одного боку захист малолітніх дітей чиї батьки відступили від віри та вирішення питання про їх виховання, а з іншого покарання самих малолітніх, що чинили протиправні дії у вигляді антихристиянських обрядів. Поряд з цим, за інші злочини та правопорушення малолітні особи або не карались або застосовувались виховні заходи (більш детально мова піде далі).

Про вирішальну роль інституту релігії свідчить і визначення віку, з якого дитина може нести відповідальність. Так, серед «відповідей правильних Тимофія, архієпископу Олександрійського» – на питання: з якого віку слід судити від Бога людські гріхи, дається така відповідь: «многа и о сем различия суть от Бога, противу бо разуму и смыслу судятся каждо: ови от 12 лет, ови же и больше» [5, с. 218].

Доречи, домінуюча роль інституту релігії у суспільстві та його вплив на інституту сім'ї, освіти і навіть, політики спостерігається не тільки у X-XII ст..

Вважаю, такі норми яскраво ілюструють єдність інститутів релігії та сім'ї. Абсолютна і безмежна влада батька «*pater familias*» розповсюджується і на свободу дитини, дружини. Релігійно визначене шанобливе ставлення до батька, непорушність сім'ї, яка створюється з Божої волі охоплює і відповідальність роду, родини, складовою частиною якої є дитина.

Враховуючи історичну спадщину, нам необхідно у сучасному житті повернутись до питань морального відновлення суспільства і звернути особливу увагу на духовне виховання дитини.

Литература

1. Историческая хрестоматия по истории русской словесности. Составитель В.В. Сиповский. Т. 1., вып. 2-й: Русская литература с XI до XV111 в. – С. – Петербург: издание Бр. Башмаковых, 1908.
2. Опыт истории Российских государственных и гражданских законов. Сочинения профессора Александра Рейца. Перевод с немецкого Ф. Морошкина. Цензор М. Каченовский. М.: типография университета, 1836.
3. Законодательство Петра 1. – М.: Юрид.лит., 1997.
4. Права, за якими судиться малоросійський народ// АН України, Ін-т государства и права и др.; /Сост.: К.А. Вислобоков, И.Б. Усенко, Ю.С. Шемшученко. К: Наукова думка, 1997.
5. Шпилевский С.М. Семейные власти у древних славян и германцев. – Казань: Университет, 1869.